

Медіапедагогіка як інструмент формування критичного мислення в умовах інформаційного перевантаження

Яловий Володимир Володимирович

Опубліковано	Секція	УДК
15.09.2025	Освіта/Педагогіка	37.013.42:004.738.5

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17120086>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Мета дослідження полягає у визначенні ролі медіапедагогіки як інструмента формування критичного мислення в умовах інформаційного перевантаження та у виробленні рекомендацій щодо її інтеграції в освітній процес. Методи базувалися на системному аналізі наукових праць, порівняльному огляді вітчизняних і зарубіжних практик застосування медіаосвіти та узагальненні нормативно-правових документів. Український досвід підтвердив ефективність упровадження медіаосвіти на різних рівнях, проте здебільшого в гуманітарних дисциплінах. Зарубіжні практики довели перспективність її інтеграції у вивчення іноземних мов, соціокультурних предметів і підготовку до життя в умовах алгоритмічного управління інформаційними потоками. Висновки зводяться до необхідності розширення застосування у природничо-математичних дисциплінах, нормативного закріплення в освітніх стандартах, створення системи оцінювання медіакомпетентності та активізації міжнародної співпраці.

Ключові слова: медіапедагогіка, критичне мислення, медіаграмотність, інформаційне перевантаження, медіакомпетентність, освітні практики.

Media pedagogy as a tool for developing critical thinking under conditions of information overload

Annotation. The modern information environment is characterized by an intense flow of information that is often contradictory and manipulative. This leads to information overload, which negatively affects learning and socialization processes among young people. Under such conditions, there is a growing need to apply media pedagogy as an innovative educational approach aimed at developing critical thinking, fostering media culture, and ensuring the psychological resilience of learners. The aim of this study is to define the role of media pedagogy as a tool for cultivating critical thinking in situations of information overload and to propose recommendations for its integration into the educational process. The research methodology was based on a systematic analysis of scholarly publications, a comparative review of domestic

and international practices in the application of media education technologies, and a synthesis of legal and regulatory documents in the fields of education and media.

The findings demonstrate that media pedagogy fulfills several functions: didactic (improving knowledge acquisition through the development of critical thinking), philosophical and axiological (promoting responsible attitudes toward information), sociocultural (facilitating individual integration into society), psychological (reducing risks of cognitive and emotional exhaustion), and political-legal (supporting media education at the state level). Analysis of the Ukrainian context confirmed the effectiveness of introducing media education across different levels of the education system, although its implementation remains concentrated primarily within the humanities. International practices revealed the potential of integrating media education into foreign language learning, sociocultural studies, and preparation for life in conditions shaped by algorithmic management of information flows.

The study concludes that the further development of media pedagogy should involve expanding its application in science and mathematics disciplines, embedding it in national educational standards, developing systems for assessing media competence, and enhancing international cooperation. The scientific novelty of this research lies in the comprehensive synthesis of the role of media pedagogy in overcoming information overload and in identifying strategic directions for its development. The practical significance of the study is reflected in the potential application of its results for improving curricula, advancing teacher training, and strengthening the information resilience of young people.

Keywords: media pedagogy, critical thinking, media literacy, information overload, media competence, educational practices.

Вступ

Сучасне суспільство характеризується інтенсивним розвитком цифрових технологій та значним зростанням обсягів інформації, що зумовлює явища інформаційного перевантаження. За таких умов традиційні педагогічні підходи поступово втрачають ефективність оскільки освітній процес має не лише забезпечувати передавання знань, а й формувати здатність до їх критичного осмислення та відбору. У цьому контексті особливо актуальності набуває впровадження медіапедагогіки як міждисциплінарного напрямку, що поєднує медіаосвіту, комунікаційні технології та педагогіку, орієнтуючись на розвиток критичного мислення особистості.

Поняття «медіапедагогіка» визначає її належність до педагогіки як науки про виховання, навчання та розвиток особисті. У ширшому значенні воно охоплює всі теорії й дослідження, що стосуються ролі медіа у процесах виховання, освіти та соціалізації [1, с. 17]. У сучасному освітньому контексті медіапедагогіка розглядається як система теоретичних і практичних підходів до формування медіаграмотності та медіакомпетентності шляхом інтеграції медіатехнологій у навчально-виховний процес. Її мета полягає у формуванні в здобувачів освіти здатності усвідомлено сприймати, аналізувати й оцінювати інформаційні потоки, а також у розвитку навичок самостійної перевірки інформації і розпізнавання маніпулятивних стратегій. Наукові розвідки засвідчують, що медіапедагогіка має потенціал не лише як освітня методика, а й як інструмент соціалізації, активізації громадянської позиції та підтримання психологічного здоров'я молоді в умовах інформаційного тиску [2, р. 115–116; 3].

Виклики інформаційного перевантаження особливо виразно виявляються у сфері освіти, де здобувачі освіти стикаються з масивами суперечливих даних, поширенням недостовірної інформації та алгоритмічно керованим контентом. За відсутності

сформованих критично-аналітичних навичок виникає ризик поверхневого засвоєння знань, що негативно позначається на якості освітніх результатів та здатності приймати обґрунтовані рішення. У цьому контексті медіапедагогіка розглядається як засіб подолання інформаційних викривлень і формування медіакультури. Актуальність проблеми підсилюється тим, що сучасна молодь дедалі більше функціонує в цифровому середовищі, яке водночас є і ресурсом навчання, і джерелом дезінформації. Отже, виникає потреба у ґрунтовному аналізі медіапедагогіки як ефективного інструмента формування критичного мислення, здатного забезпечити адаптацію особистості до викликів інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження феномену медіапедагогіки здійснюються у кількох взаємопов'язаних напрямках: філософсько-теоретичному, методико-дидактичному, соціокультурному, а також на рівні правового регулювання медіасфери. У межах філософського дискурсу проблема розглядається через пошук онтологічних та аксіологічних засад медіаосвіти. Зокрема, Г. Твердохліб наголошує, що медіапедагогіка має виходити за межі суто технічного використання медіа та сприяти формуванню ціннісного ставлення до інформаційного простору [4].

У практичному вимірі застосування медіаосвітніх технологій значна увага приділяється розвитку медіаграмотності та критичного мислення у здобувачів освіти. Так, О. Тітова та Т. Радіонова обґрунтовують ефективність медіаосвіти у професійній підготовці майбутніх педагогів-філологів, акцентуючи увагу на формуванні аналітичних навичок через роботу з текстовими та мультимедійними матеріалами [5]. Емпіричні дослідження Г. Твердохліб також підтверджують можливість формування медіаграмотності здобувачів закладів загальної середньої освіти на заняттях з англійської мови шляхом інтеграції вправ з аналізу інформації [6]. Попри позитивні результати, слід зазначити недостатність системних досліджень, які б охоплювали ефективність медіаосвітніх підходів у різних вікових категоріях, що актуалізує потребу в подальшому науковому опрацюванні цієї проблематики. Інший напрям наукових розвідок стосується формування медіакомпетентності майбутніх педагогів і менеджерів освіти. О. Кірдан, О. Кірдан і В. Литвиненком стверджують, що медіаосвіта має бути обов'язковим компонентом професійної підготовки працівників освітньої сфери, оскільки саме вони формують у здобувачів моделі критичного ставлення до інформації [7]. Подібної позиції дотримується й В. Купчишина зі співавторами, наголошуючи на необхідності інтеграції медіаосвіти на всіх рівнях освітнього процесу [8]. Водночас питання формування медіакомпетентності педагогів природничо-математичних дисциплін досліджене фрагментарно. Наприклад, у праці О. Бурцевої розглядається застосування медіаосвітніх технологій на заняттях з математики, що демонструє потенціал таких підходів у точних науках [9].

У сфері дидактичних інновацій актуальними є дослідження М. Мутиріної та Л. Темченко, які аналізують мультимедійний лонгрід як інструмент розвитку медіаграмотності [10]. Водночас ці наукові опрацювання здебільшого зосереджені на гуманітарних дисциплінах, тоді як потребують розширення на інші освітні контексти. С. Доценко та А. Чжоу аналізують формування інтернет-культури майбутніх працівників освітньої сфери мистецьких спеціальностей, що засвідчує вплив медіапедагогіки на становлення професійної ідентичності [11].

Міжнародні дослідження підтверджують важливість інтеграції критичної медіаграмотності у засоби протидії інформаційному перевантаженню. R. Afrilyasanti зі співавторами пропонує модель упровадження критичної медіаосвіти у процес вивчення іноземних мов, у межах якого здобувачі вищої освіти навчаються аналізувати та

фільтрувати інформаційні потоки [12]. Сучасні тенденції пов'язуються із впливом алгоритмічного управління на сприйняття інформації.

S. Filk акцентує увагу на трансформативному потенціалі критично-рефлексивної медіапедагогіки в умовах платформного суспільства, де алгоритми відіграють ключову роль у формуванні поведінкових моделей користувачів [13]. Окремий напрям досліджень стосується використання медіапедагогіки для просування соціальних цінностей. K. Hansen зі співавторами демонструє можливості медіаосвітніх практик у сприянні гендерній рівності через аналіз серіальних драматичних форматів [14]. Наведені дослідження засвідчують перспективність розвитку медіапедагогіки в глобальному контексті, проте залишають відкритими питання адаптації запропонованих моделей до специфіки локальних освітніх систем.

У межах українського освітнього простору теоретичні аспекти впровадження медіатехнологій аналізує В. Глушич, наголошуючи на їхній ролі у трансформації навчального середовища [15].

Н. Гірліна зосереджується на соціалізаційній функції медіаосвіти, розглядаючи її як чинник інтеграції у сучасне суспільство [16]. Попри важливість зазначених праць, вони мають переважно концептуальний характер і потребують подальшого емпіричного підтвердження.

Таким чином, аналіз наукових джерел демонструє, що дослідники сформували низку концептуальних підходів до розуміння ролі медіапедагогіки у розвитку критичного мислення. Водночас залишаються недостатньо опрацьованими окремі аспекти, зокрема: механізми застосування медіапедагогіки у природничих і технічних дисциплінах, міжкультурні порівняльні дослідження, методики оцінювання ефективності медіапедагогічних практик у контексті інформаційного перевантаження.

Мета статті полягає у всебічному дослідженні медіапедагогіки як ефективного інструмента формування критичного мислення в умовах інформаційного перевантаження, а також у визначенні шляхів удосконалення освітніх практик у цьому напрямі. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати тенденції становлення медіапедагогіки та її роль у сучасному освітньому процесі в контексті викликів інформаційного суспільства.
2. Дослідити досвід застосування медіаосвітніх технологій у вітчизняній та зарубіжній педагогічній практиці з акцентом на формування критичного мислення.
3. Визначити перспективні напрями розвитку медіапедагогіки та сформулювати рекомендації щодо її інтеграції у систему освіти задля підвищення інформаційної стійкості здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу

Медіапедагогіка як самостійний напрям сформувалася у відповідь на інтенсивний розвиток мас-медіа та інформаційного суспільства. Її еволюція пройшла кілька етапів: від перших спроб 1920–40-х рр. включити медіа в освітній процес, через повоєнну експансію медіаосвіти та подальшу інтеграцію її в навчальні програми другої половини ХХ ст., до сучасного етапу, коли медіаосвіта визнана пріоритетною сферою освітніх інновацій [6, с. 85–86]. У сучасному інформаційному середовищі медіапедагогіка розглядається як міждисциплінарна галузь на перетині педагогіки та медіадосліджень, спрямована на формування усвідомленої та безпечної взаємодії з мас-медіа [3]. Вона є невід'ємною складовою освітнього процесу, орієнтованою на формування медіакультури особистості та критичного сприйняття інформації, що підтверджується появою численних громадських ініціатив, наукових конференцій і тренінгів. Таким чином, від початкових етапів свого становлення медіапедагогіка розвивалася як засіб

підвищення здатності особистості орієнтуватися в умовах зростання інформаційних потоків.

Роль медіапедагогіки в сучасній освіті є багатоаспектною. Насамперед вона виконує дидактичну функцію, спрямовану на підвищення ефективності й якості засвоєння знань завдяки розвитку критичного мислення та аналітичних умінь здобувачів. Інтеграція медіаосвіти у освітній процес сприяє кращому розумінню змісту дисциплін, розвитку дослідницьких навичок і розширенню світогляду. Зокрема, медіаосвітня підготовка майбутніх педагогів-філологів забезпечує формування здатності аналізувати текстові та мультимедійні матеріали, закладаючи основу критично-аналітичних компетентностей [5, с. 39–40].

У своїх дослідженнях Г. Твердохліб підтверджує, що навіть на заняттях з іноземної (англійської) мови можна цілеспрямовано формувати медіаграмотність здобувачів через упровадження вправ і завдань з аналізу інформаційних повідомлень [6, с. 85–86]. Отже, медіапедагогіка розширює методичний інструментарій працівників сфери освіти у процесі розвитку критичного мислення осіб, які навчаються.

Філософсько-виховний вимір медіапедагогіки полягає у формуванні ціннісного ставлення до інформації та розвитку культури відповідального медіаспоживання. Медіаосвіта виходить за межі суто технічного оволодіння медіаінструментами і передбачає формування етичних орієнтирів та соціальної відповідальності у роботі з інформацією. Завданнями медіапедагогіки є не лише навчання використанню медіаресурсів, а й виховання медіакультури – уміння відрізнити достовірний контент від маніпулятивного, критично оцінювати інформацію з позицій гуманістичних цінностей. У цьому контексті медіапедагогіка виступає інструментом соціалізації, адже сприяє формуванню свідомих громадян, здатних протистояти пропаганді та дезінформації. Сучасні дослідження засвідчують, що медіаосвіта має значний потенціал у розвитку громадянської активності та медіакультури молоді, виконуючи роль чинника інтеграції особистості в інформаційне суспільство [2, р. 115–116; 16, с. 43–44].

Психологічна функція медіапедагогіки полягає у збереженні когнітивного та емоційного здоров'я здобувачів освіти в умовах інформаційного перевантаження. Надмірна кількість інформаційних потоків, їх фрагментарність і суперечливість можуть зумовлювати підвищений рівень стресу, зниження концентрації уваги та формування поверхневого мислення. Медіаосвіта, розвиваючи критичне мислення і навички фактчекінгу, підвищує стійкість здобувача до дезінформації, сприяє зменшенню тривожності та невизначеності у медіапросторі. Зокрема, А. Бессараб та співавтори пов'язують розвиток критичного мислення і практик перевірки фактів із формуванням медіакультури та забезпечення психологічного благополуччя сучасної молоді [2, р. 116–117]. Це підтверджує, що медіапедагогіка виконує профілактичну функцію, знижуючи ризики негативних психологічних наслідків перенасичення інформацією.

Інституційне значення медіапедагогіки посилюється на рівні освітньої політики. Нормативно-правові акти визначають розвиток медіаграмотності як стратегічний пріоритет. Зокрема, Закон України «Про медіа» (2022 р.) покладає питання медіаграмотності на відповідний центральний орган виконавчої влади [17]).

Таким чином, медіапедагогіка дедалі чіткіше розглядається як інструмент модернізації освітньої системи, що сприяє підготовці молоді до життя й професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Тенденції розвитку медіапедагогіки та її ключові функції узагальнено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні тенденції становлення медіапедагогіки та її роль

Тенденції розвитку медіапедагогіки	Характеристика та значущість
Інституціоналізація медіаосвіти (XX–XXI ст.)	Виокремлення медіапедагогіки як самостійного напрямку; поетапне впровадження медіаосвіти в закладах загальної середньої та вищої освіти; трансформація у пріоритетну сферу освіти в інформаційну добу.
Дидактичний вимір (освітня методика)	Інтеграція медіатехнологій у навчальний процес задля підвищення якості освіти. Формування медіаграмотності забезпечує глибше розуміння навчального матеріалу, розвиток критичного та творчого мислення.
Філософсько-ціннісний вимір (виховання)	Перехід від технічних навичок до формування ціннісного ставлення до інформації. Медіаосвіта прищеплює етичні норми споживання медіа, відповідальність і усвідомленість у взаємодії з інформацією.
Соціокультурна роль (соціалізація)	Сприяння соціальній інтеграції та розвитку громадянської активності. Медіапедагогіка формує медіакультуру суспільства, допомагає молоді ставати критично мислячими громадянами, стійкими до маніпуляцій.
Психологічна роль (резистентність до стресу)	Захист від негативних наслідків інформаційного перевантаження. Розвиток навичок критичного аналізу і фактчекінгу підвищує стійкість до дезінформації, знижує рівень тривожності, підтримує психічне здоров'я молоді.
Правовий та політичний аспект	Державна підтримка медіаграмотності через розробку стратегій і законодавчих рамок (закони про медіа, освіту, рекламу). Забезпечує масштабне впровадження медіапедагогіки в освітній простір.

Джерело: узагальнено автором на основі [2, р. 115–116; 3; 5, с. 39–40; 6, с. 85–86; 16, с. 43–44; 17; 18]

Аналіз практики використання медіапедагогіки засвідчує, що напрацьовано значну кількість підходів до формування критичного мислення як в Україні, так і за кордоном. Вітчизняна педагогічна практика останніх років демонструє приклади успішної інтеграції медіаосвіти в різні рівні освітнього процесу. Зокрема, у закладах загальної середньої освіти впроваджуються елементи медіаграмотності на предметних заняттях. Г. Твердохліб апробував методику роботи з автентичними медіатекстами (новинами, мультимедійними матеріалами) на заняттях з англійської мови у 5–9 класах, що дало змогу підвищити рівень аналітичних умінь та критичного мислення здобувачів освіти [6, с. 85–86]. Вони навчаються відбирати фактичний матеріал із новинних повідомлень, обговорювати достовірність джерел, що не лише вдосконалює їхні мовні компетентності, а й сприяє формуванню медіаграмотності. З іншого боку, О. Бурцева описує подібний підхід у природничо-математичній галузі: використання медіаосвітніх технологій на заняттях з математики (через навчальні відео, інтерактивні презентації тощо) активізує пізнавальну діяльність і розвиває проблемно-орієнтоване мислення здобувачів [9, с. 63–64]. Це дає підстави стверджувати, що медіапедагогіка може ефективно інтегруватися в різні навчальні дисципліни, забезпечуючи формування критичного мислення незалежно від їхнього профілю.

У закладах вищої освіти України медіаосвіта впроваджується насамперед у процес підготовки майбутніх педагогів. О. Тітова та Т. Радіонова представили досвід викладання для здобувачів філологічної освіти спеціального курсу «Медіаосвіта і

критичне мислення на заняттях з української мови», який довів ефективність у формуванні в майбутніх учителів умінь критичного аналізу медіатекстів [5, с. 37–39]. В умовах інтенсивної інформаційної боротьби та поширення дезінформації такий курс забезпечує майбутніх мовознавців методиками розвитку критичного мислення здобувачів освіти, що є визначальним для закладів загальної середньої освіти.

Інший напрям пов'язаний із формуванням медіакомпетентності педагогів у галузі культури і мистецтва. С. Доценко та А. Чжоу розглядають можливості використання медіаосвіти для розвитку інтернет-культури майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема культури безпечної та етичної діяльності в інтернет-середовищі [11, с. 39–40]. Автори довели, що інтеграція елементів медіапедагогіки у професійну підготовку (через спеціалізовані тренінги з цифрової грамотності, аналіз медіаконтенту мистецької тематики тощо) позитивно впливає на професійну ідентичність молодих педагогів, сприяючи формуванню критично-рефлексивного ставлення до інформації у їхній галузі.

В українській педагогічній практиці також здійснюються експерименти з упровадження новітніх дидактичних інструментів медіаосвіти. Зокрема, М. Мутиріна та Л. Темченко дослідили потенціал мультимедійного лонгріду (складного інтерактивного медіатексту) як засобу розвитку медіаграмотності здобувачів вищої освіти [10, с. 30–31].

Результати їхнього аналізу свідчать, що використання лонгрідів у навчальному процесі підвищує мотивацію до навчання та сприяє критичному сприйняттю інформації: здобувачі вищої освіти навчаються глибоко опрацьовувати зміст мультимедійних матеріалів, відрізняти факти від суджень, формулювати обґрунтовані висновки. Водночас автори наголошують, що впровадження таких інновацій потребує адаптації у різних предметних галузях: нині більшість напрацювань стосується гуманітарних дисциплін, тоді як природничі спеціальності залучені недостатньо.

Отже, український досвід розвитку медіапедагогіки підтверджує її результативність у формуванні критичного мислення здобувачів освіти, проте наразі він зосереджується переважно у сфері мовної, гуманітарної та педагогічної освіти. Це вказує на необхідність ширшого впровадження медіаосвітніх технологій у різні галузі знань для охоплення всієї системи освіти.

Зарубіжний досвід застосування медіапедагогіки також підтверджує її ефективність у формуванні критичного мислення, водночас окреслюючи нові напрями та підходи. Дослідження, проведене в Індонезії R. Afrilyasanti зі співавторами, запропонувало модель інтеграції критичної медіаграмотності у процес навчання англійської мови як іноземної [12, р. 35–36]. У межах цієї моделі здобувачі вищої освіти не лише опановують мову, а й паралельно здобувають уміння відбирати достовірні джерела, ідентифікувати неправдиві повідомлення та аналізувати маніпулятивні мовні конструкції. Експериментальні результати показали, що такі заняття підвищують рівень критичного мислення здобувачів вищої освіти: вони стають більш вибірковими та аналітичними у сприйнятті медіаконтенту. Таким чином, поєднання медіаосвіти з вивченням іноземної мови продемонструвало подвійний ефект: одночасне вдосконалення мовної компетентності і формування критичного мислення як засобу протидії інформаційному перенавантаженню. Узагальнений порівняльний аналіз ключових вітчизняних і зарубіжних практик медіаосвіти, спрямованих на розвиток критичного мислення, наведено у табл. 2.

Систематизація сучасного досвіду на наукових напрацювань дає змогу визначити кілька перспективних напрямів розвитку медіапедагогіки та сформулювати рекомендації щодо підвищення стійкості здобувачів освіти до інформаційного перевантаження. Станом на сьогодні медіапедагогіка активно розвивається у сфері гуманітарних і соціальних наук, тоді як природничі та технічні дисципліни залишаються майже не охопленими. Окремі ініціативи, зокрема, впровадження медіатехнологій на

заняттях з математики [9, с. 63–64], демонструють потенціал застосування медіаосвітніх підходів у STEM-галузі.

Таблиця 2

Приклади застосування медіаосвітніх технологій для формування критичного мислення

Контекст впровадження	Ключовий акцент	Результати для критичного мислення
Заняття з англійської мови, 5–9 класи	Робота з автентичними медіатекстами (новини, мультимедіа)	Поглиблення розуміння змісту; формування умінь відбирати достовірну інформацію й здійснювати критичне оцінювання
Заняття з математики, 7–11 класи	Використання навчальних відео та інтерактивних презентацій	Активізація пізнавальної діяльності; розвиток проблемно-орієнтованого мислення під час розв'язання завдань
Курс для майбутніх учителів-словесників (заклади вищої освіти)	Спеціальний курс із медіаосвіти	Формування навичок аналізу медіаконтенту та фактчекінгу; оволодіння методиками розвитку критичного мислення
Здобувачі вищої освіти (гуманітарні спеціальності)	Використання мультимедійних лонгвідів	Підвищення навчальної мотивації; розвиток навичок глибокого аналізу текстів, розмежування фактів і суджень
Вивчення англійської мови, старші класи	Інтеграційна модель критичної медіаграмотності	Формування умінь відбору й перевірки інформації іноземною мовою; зростання здатності до критичного оцінювання джерел

Джерело: узагальнено автором на основі [5, с. 37–39; 6, с. 85–86; 9, с. 63–64; 10, с. 30–31; 11, с. 39–40; 12, р. 35–36]

У зв'язку з цим перспективним напрямом є інтеграція таких компонентів у природничо-математичні дисципліни. Доцільно розробити спеціалізовані методичні матеріали та навчальні тренінги для вчителів фізики, хімії, математики тощо, аби вони могли використовувати елементи медіаграмотності (наприклад, аналіз науково-популярних медіатекстів, виявлення фейків у науковій інформації) у навчальному процесі закладів загальної середньої освіти. Такий підхід сприяє формуванню критичного мислення здобувачів освіти незалежно від навчальної дисципліни.

Наступним стратегічним етапом розвитку медіаосвіти є її інституціоналізація на всіх рівнях освітньої системи. Необхідно нормативно закріпити інтеграцію медіапедагогіки у державні освітні програми. Рекомендується запровадити обов'язкові курси з основ медіаграмотності у педагогічних університетах і програмах підвищення кваліфікації педагогів, а також передбачити медіаосвітні модулі в навчальних планах закладів загальної середньої освіти – як інтегровані у дисципліни або як окремі вибіркові курси. Така концепція забезпечить системну підготовку педагогів, здатних формувати у здобувачів освіти уміння критично мислити та безпечно працювати з інформаційними потоками.

Важливим напрямом подальшого розвитку медіапедагогіки є удосконалення її змістового наповнення з урахуванням сучасних викликів інформаційного середовища. По-перше, необхідно посилити акцент на розвитку критичної медіаграмотності як інструмента протидії інформаційному перевантаженню. Йдеться про систематичне формування умінь фактчекінгу, перевірки надійності джерел, розпізнавання

маніпулятивних стратегій та пропаганди. Ці складники мають бути інтегровані в освітній процес на всіх рівнях – від початкової освіти (в адаптованій ігровій формі) до підготовки в закладах вищої освіти. Емпіричні дослідження підтверджують, що розвиток таких умінь підвищує стійкість молоді до інформаційного перенавантаження та сприяє формуванню усвідомленого ставлення до медіаконтенту [2, р. 117–118]. По-друге, медіапедагогіка має адаптуватися до умов цифрової доби, зокрема поширення алгоритмічних систем та штучного інтелекту. Доцільним є впровадження в освітній процес елементів алгоритмічної та цифрової грамотності: ознайомлення здобувачів освіти із принципами функціонування пошукових систем, соціальних мереж і стрічок новин; аналіз прикладів, що демонструють, як алгоритми здатні модифікувати сприйняття інформаційної картини світу користувачів.

Ще одним перспективним напрямом розвитку є методичне та наукове забезпечення оцінювання ефективності медіапедагогіки. Наразі відчутно бракує уніфікованих критеріїв і методик, які б дозволяли вимірювати рівень медіаграмотності та критичного мислення здобувачів освіти у контексті їхньої стійкості до інформаційного перевантаження. Тому доцільним є створення системи діагностики, що включатиме стандартизовані тести та практичні завдання для моніторингу їхньої медіакомпетентності. Розробка таких інструментів, з одного боку, забезпечить наукове підтвердження результативності впроваджуваних медіаосвітніх програм, а з іншого – дозволить своєчасно виявляти проблемні зони та коригувати зміст навчання. Водночас це стане ефективним механізмом зворотного зв'язку для педагогів, які отримують можливість відстежувати динаміку розвитку критичного мислення здобувачів освіти і вдосконалювати власні методики.

Окремого значення набуває міжнародне співробітництво та обмін кращими практиками у сфері медіаосвіти. Відсутність міжкультурних порівняльних досліджень, на яку звертають увагу науковці, ускладнює адаптацію дієвих методик до локального освітнього контексту. Рекомендується активізувати спільні проекти, конференції та академічні обміни між освітянами різних країн з метою поширення перевірених підходів до протидії дезінформації та інформаційному стресу. Наприклад, українські заклади загальної середньої освіти можуть запозичувати елементи індонезійської моделі критичної медіаграмотності [12] або скандинавського підходу до аналізу соціальних проблем через медіатексти [14], адаптуючи їх до національних умов. Налагодження таких зв'язків сприятиме виробленню нових концепцій та прискорить удосконалення медіапедагогіки як науково-практичної галузі. Не менш перспективним напрямом розвитку є розширення тематичних горизонтів медіапедагогіки. У майбутньому медіаосвіта має охоплювати не лише формування інформаційних навичок, а й виховання ціннісних орієнтирів та соціальної чутливості. Застосування медіапедагогіки для обговорення етичних, правових, культурних проблем (як-от питань гендерної рівності, міжкультурного діалогу, екологічної відповідальності) сприятиме формуванню в молоді не лише критичного, а й системного мислення, а також готовності протистояти маніпулятивним впливам на рівні глибинних переконань.

У цьому контексті доцільно інтегрувати у навчальний процес медіаосвітні активності, пов'язані з аналізом соціально значущого контенту (фільмів, рекламних матеріалів, новин суспільної тематики). Це допоможе здобувачам освіти виявляти приховані ідеологічні повідомлення, критично оцінювати їх і водночас усвідомлювати власні цінності.

Сформульовані вище пропозиції узагальнено у табл. 3. Їх реалізація сприятиме переходу медіапедагогіки на новий рівень – від поодиноких експериментальних практик до системної освітньої стратегії, здатної забезпечити молодому поколінню стійкість до інформаційних викликів сучасності.

Таблиця 3

Перспективні напрями розвитку медіапедагогіки та рекомендації

Перспективні напрями / рекомендації	Обґрунтування	Очікуваний ефект
Розширення медіаосвіти на STEM-дисципліни	Інтеграція медіаграмотності у природничо-математичні предмети (фізика, хімія, математика, інформатика) забезпечує універсальність формування критичного мислення	Зростання інформаційної культури здобувачів освіти; здатність працювати з науковими й медійними даними
Інтеграція медіаграмотності у навчальні стандарти	Нормативне закріплення медіапедагогіки в освітніх програмах; підготовка педагогів через обов'язкові курси	Системність підготовки педагогів і здобувачів; поширення базових медіанавичок
Акцент на критичному мисленні та фактчекінгу	Розробка модулів із перевірки фактів, виявлення дезінформації та маніпуляцій	Зростання інформаційної стійкості; зменшення впливу когнітивного перевантаження
Алгоритмічна та цифрова грамотність	Ознайомлення з принципами роботи алгоритмів соцмереж, пошукових систем і штучного інтелекту	Усвідомлення механізмів інформаційних «бульбашок»; здатність протидіяти алгоритмічним маніпуляціям
Медіапедагогіка для соціальних тем і цінностей	Використання медіаконтенту для аналізу проблем (гендер, екологія, права людини)	Розвиток системного мислення; формування громадянської свідомості та етичної позиції
Розробка систем оцінювання медіакомпетентності	Брак уніфікованих критеріїв і тестів для вимірювання рівня медіаграмотності	Можливість моніторингу прогресу; коригування навчальних програм і доведення ефективності
Міжнародна кооперація у медіаосвіті	Організація обмінів досвідом, спільних досліджень та конференцій з освітянами інших країн	Адаптація найкращих світових практик до національного контексту, синергія знань та прискорене впровадження інноваційних методик у систему освіти

Джерело: авторська розробка

Враховуючи викладене, медіапедагогіка постає як міждисциплінарний освітній інструмент, що поєднує навчальні, виховні та соціалізаційні функції. Вона не лише сприяє розвитку медіаграмотності та критичного мислення, а й сприяє формуванню ціннісних орієнтирів, інформаційної стійкості та психологічного благополуччя здобувачів освіти. В умовах інформаційного перевантаження медіапедагогіка може розглядатися як стратегічний напрям модернізації сучасної освітньої системи.

Висновки

Проведене дослідження засвідчило, що сучасне інформаційне середовище створює суттєві виклики для освіти, пов'язані з ризиками когнітивного перевантаження, поширення дезінформації та формування поверхневого стилю мислення. За таких умов медіапедагогіка виступає ключовим інструментом, здатним інтегрувати освітні, виховні й соціалізаційні завдання з метою підготовки молоді до усвідомленої та безпечної взаємодії з інформаційними потоками.

Проаналізовано, що становлення медіапедагогіки відбувалося як відповідь на масове поширення медіа в усіх сферах суспільного життя. Вона трансформувалася у міждисциплінарну галузь, що поєднує дидактичний, філософсько-ціннісний, соціокультурний та психологічний виміри. Така багатокомпонентність дає змогу не лише формувати навички критичного мислення, а й виховувати відповідальне ставлення до інформації та сприяти формуванню ціннісних орієнтирів. Результати дослідження засвідчили ефективність застосування медіаосвітніх технологій як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці. В Україні їх успішно інтегрують у навчання здобувачів освіти та підготовку майбутніх педагогів, що сприяє формуванню критично-аналітичних умінь і підвищує мотивацію до навчання. Зарубіжні дослідження розширюють наукові підходи, демонструючи можливості поєднання медіаосвіти з вивченням іноземних мов, аналізом соціокультурних явищ та протидією алгоритмічним впливам цифрових платформ. Виявлено перспективні напрями розвитку медіапедагогіки: поширення практик у STEM-галузях, інституціоналізація медіаосвіти в освітніх стандартах, інтеграція критичного мислення та фактчекінгу у зміст навчання, розвиток алгоритмічної грамотності, створення систем оцінювання медіакомпетентності та розширення міжнародної співпраці. Запропоновані рекомендації підкреслюють практичну значущість дослідження та можуть бути використані для вдосконалення державної освітньої політики, розроблення навчальних програм і підвищення професійної підготовки педагогів.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному узагальненні функціонального потенціалу медіапедагогіки в контексті подолання інформаційного перевантаження, а також у визначенні стратегічних напрямів її подальшого розвитку з урахуванням викликів цифрової епохи. Практична значущість роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для розроблення методичних підходів до інтеграції медіаосвіти на різних освітніх рівнях і в різних дисциплінах, зокрема у природничо-математичному циклі. Подальші дослідження доцільно зосередити на емпіричній перевірці ефективності запропонованих моделей, зокрема в умовах загальної середньої та вищої освіти, а також на міжкультурному порівнянні, що дозволить адаптувати найкращі міжнародні практики до українського освітнього середовища. Це сприятиме поглибленню наукового розуміння ролі медіапедагогіки у формуванні критичного мислення та забезпечить практичні інструменти для підвищення інформаційної стійкості суспільства.

Список використаних джерел

1. Зюсс Д., Ламперт К., Трюльцш-Війнен К. Медіапедагогіка: навч. посібник / пер. з нім. В. Климченка, В. Олійника; за заг. ред. В. Іванова. Київ: Академія української преси; Центр вільної преси. 2023. 300 с. URL: <https://www.aup.com.ua/book-review/mediapedagogika/> (дата звернення: 03.07.2025).
2. Bessarab A., Volynets G., Kodatska N., Mykytiv G., Ostrovska N. The development of critical thinking and fact-checking as a basis for shaping the media culture and psychological health of modern youth. *AD ALTA Journal of interdisciplinary research*. 2023. Vol. 13, Iss. 2. P.

115–119. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/6964/1/A_21.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

3. Carbone M., Sozio A., Catalano E., De Giuseppe T. Media pedagogy: from «Apocalyptic and integrated» to artificial intelligence. *Journal of Inclusive Methodology and Technology in Learning and Teaching*. 2025. Vol. 4, No. 4. URL: <https://www.inclusiveteaching.it/index.php/inclusiveteaching/article/view/248> (дата звернення: 03.07.2025).

4. Твердохліб Г. Медіапедагогіка у філософському дискурсі. In *The 9th International scientific and practical conference «Formation of the personality of a specialist as a subject of self-creation» (October 29–November 01, 2024)*. Ostrava, Czech Republic. International Science Group. 2024. С. 216–217. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2024/10/FORMATION-OF-THE-PERSONALITY-OF-A-SPECIALIST-AS-A-SUBJECT-OF-SELF-CREATION.pdf#page=217> (дата звернення: 03.07.2025).

5. Тітова О., Радіонова Т. Медіаосвіта та розвиток критичного мислення майбутніх учителів-мовників. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 3 (47). С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.6>.

6. Твердохліб Г. Формування медіаграмотності учнів 5–9 класів на уроках англійської мови. *Новий колегіум*. 2024. Вип. 2 (114). С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.34142/nc.2024.2.83>.

7. Кірдан О., Кірдан О., Литвиненко В. Медіаосвіта та формування медіакомпетентності майбутніх педагогів і менеджерів освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2024. № 1 (29). С. 116–125. DOI: [https://doi.org/10.31499/2307-4914.1\(29\).2024.305104](https://doi.org/10.31499/2307-4914.1(29).2024.305104).

8. Купчишина В., Грубі Т. Медіаосвіта як складова освітнього процесу. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2023. Т. 34, № 3. С. 183–201. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v34i3.1499>

9. Бурцева О. Використання медіаосвітніх технологій вчителями математики на уроках для стимулювання пізнавальної діяльності учнів. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2024. № 3. С. 60–65. DOI: <https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2024-3-10>.

10. Мутиріна М., Темченко Л. Новітні дидактичні засоби в медіаосвіті (на прикладі мультимедійного лонгріду). *Communications and Communicative Technologies*. 2022. Вип. 22. С. 26–35. DOI: <https://doi.org/10.15421/292203>.

11. Доценко С., Чжоу А. Формування інтернет-культури майбутнього викладача музичного мистецтва в освітньому середовищі ЗВО. *Новий колегіум*. 2022. № 3 (108). С. 37–41. DOI: <https://doi.org/10.30837/nc.2022.3.37>.

12. Afrilyasanti R., Basthomi Y., Laily Zen E., Fauziah H. Addressing Information Overload in Smart Environment: Framework for Critical Media Literacy Integration in EFL Context. *Educational Media International*. 2023. Vol. 60, Iss. 1. P. 31–47. DOI: <https://doi.org/10.1080/09523987.2023.2183572>.

13. Filk C. Ideology Critique in the Age of Algorithmic Governance: On the Transformative Power of Critical-Reflexive Media Pedagogy in a Platformized Society. *Medienimpulse*. 2025. Vol. 63, No. 2. DOI: <https://doi.org/10.21243/mi-02-25-21>.

14. Hansen K. T., Jacobsen L. B., Arnold S., D'Amelio E., Radu R. Serial Drama as a Catalyst for Gender Equality: Introducing Gender Equality through Media Pedagogy. *Akademisk Kvarter*. 2025. Vol. 30, Iss. 30. P. 4–13. DOI: <https://doi.org/10.54337/academicquarter.i30.10475>.

15. Глушич В. Теоретичні основи впровадження медіатехнологій у сучасному освітньому просторі в Україні. *Молодий вчений*. 2022. № 4 (104). С. 1–4. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-4-104-1>.

16. Гірліна Н. Медіаосвітній простір соціалізації в сучасному педагогічному процесі. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Філософія. Педагогіка*. 2024. № 1 (1). С. 39–46. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-1-5>.

17. Про медіа. Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX (редакція від 01.01.2025, підстава – 3788-IX, 4059-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 04.07.2025).

18. Про рекламу. Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР (редакція від 08.05.2025, підстава – 3992-IX). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр> (дата звернення: 04.07.2025).